

Spominska plošča borcev NOB na Lokah pri Kamniku. Ene častijo skupaj z zmago revolucije (nakradenih privilegijev), drugi, ki jih je revolucija uničila, so še vedno zamolčani.

PADLI V NOB		
HRIBAR	JANEZ	24.8.1906 - 25.10.1942
KONCILJA	LOVRO	4.8.1920 - 14.3.1945
KONCILJA	JANEZ	16.12.1916 - 3.7.1944
KOŠIR	MATEVŽ	14.9.1906 - 18.10.1944
MALI	JOŽE	16.4.1922 - 27.4.1945
MLAKAR	LUKA	13.9.1919 - 2.1.1945
NARAD	JANEZ	8.10.19 - 23.5.1943
NARAD	JAKOB	27.7.1924 - 23.8.1943
TONIN	MARTIN	9.11.1910 - 4.1.1945
TREBUŠAK	FRANC	5.7.1925 - 15.9.1944
ŽEBALJC	FRANC	29.3.1926 - 22.12.1944
KALIŠNIK	JOŽE	1.5.1922 - 31.12.1943

USTRELJENI KOT TALCI		
BERLEC	LOVRENC	10.8.1914 - 24.4.1942
CEVEC	JOŽE	23.12.1909 - 22.7.1942
HRIBAR	FRANC	1.3.1913 - 8.4.1943
HRIBAR	FRANC	4.12.1876 - 4.1.1945
MALI	IVAN	14.10.1891 - 21.7.1943
ORAŽEM	JERNEJ	24.8.1891 - 24.12.1944
ŠUŠTAR	JANEZ	12.12.1905 - 7.7.1943
TROBEVŠEK	STANISLAV	24.4.1916 - 17.7.1943
USMRČENI V TABORIŠCIH		
BERLEC	FRANC	24.3.1901 - 10.5.1944
BERLEC	IVANA	19.8.1902 - 3.1945
MALI	FRANC	26.10.1928 - 4.1945
VRTAČNIK	VIKTOR	22.12.1925 - 4.3.1944
BERLEC	JOŽE	7.3.1920 - 20.2.1944

Molk o Cahtetu

IVO ŽAJDELA

Zakaj se na Kamniškem malo ali celo nič ne ve o enem vodilnih partizanov v zahodnem delu Tuhinjske doline Janezu Berlec - Cahtu? O razlogih lahko le sklepamo. Tako kot so komunisti po vojni medijsko prikrili glavnega krvnika v Beli krajini Ivana Novaka - Očka, so prikrili tudi Cahteta.

Prejšnji teden sem navedel kratki pričevanji hčerk enega vodilnih partizanov v Tuhinjski dolini Janeza Berleca - Cahteta. Opisali sta, kako so Berlečevo ženo in otroke Nemci preganjali. Seveda o očetovem početju med vojno nista nič napisali. To mora narediti nekdo drug.

Pri Janezu Berlec - Cahtetu je potrebno veliko »dodati« k navedbam hčerk, torej da se je aktivno »priključil organizatorjem upora in borcem za osvoboditev«. Besede upor, borec in osvoboditev so le besede, v Sloveniji pogosto politične fraze in floskule. To je terminologija *Enciklopedije Slovenije*, tam imamo opravka z navedbami formalizmov, opisov organiziranosti pojava, navajanj nazivov oziroma funkcij. Vse se lepo sliši. Imamo skelet, ogrodje, nič pa o tem, kaj je organizacija ali oseba počela, torej ni dejanj, opisov dogodkov. Seveda potem to ni ne zgodovina, še manj (nacionalna) enciklopedija. Je le politična propaganda, ki nima nič skupnega z dejanskim stanjem.

V primežu posledic

Zato si pogledajmo, kaj je Janez Berlec - Cahte tudi počel kot upornik in borec za osvoboditev. Zapisi bodo skromni, lapidarni, vendar v primerjavi z molkom hčerk, levičarskih zgodovin in kakšne enciklopedije več kot nazorni ter po svoje čudežni, saj je 75 let po dogodkih težko priti do podatkov o dogajanju, še posebej, če je o tem pol stoletja vladal prisilni molk s smrtnim strahom, po demokratizaciji pa se nihče na širšem Kamniškem ni lotil podrobnih raziskav. Namreč partizani so na širšem Kamniškem in Domžalskem, s stranskimi dolinami proti vzhodu, Tuhinjski, Črnem grabnu in Moravški, storili zelo številne zločine, in to pogosto kot nepopisne grozote. Tudi zato čudi, da je bilo v zadnjih treh desetletjih o tem zelo malo napisanega. Čudi seveda le nepoznavalca razmer v Sloveniji. Dežela je namreč še vedno v primežu posledic: strahu in nepopisnih zločinov komunistov oziroma partizanov.

Izšli sta sicer dve knjigi na to temo. Prvo, *Zbornik žrtv 2. svetovne vojne v občini Kamnik*, je leta 1998 izdala Občina Kamnik, drugo, *Revolucionarno nasilje na vzhodnem Gorenjskem, 1941–1945*, ki jo je napisal zgodovinar dr. Damjan Hančič, pa leta 2011 Študijski center za narodno spravo. Čeprav je v obeh skupaj na 377 straneh veliko zbrane oziroma objavljenega, glavnina partizanskih zločinov ostaja neraziskanih, zamolčanih, neodkritih, pozabljenih.

Preveč solza

V knjigi Damjana Hančiča *Revolucionarno nasilje na vzhodnem Gorenjskem, 1941–1945* (2011) ni Janez Berlec - Cahte omenjen niti enkrat. Kako je to mogoče? Težko, a vendarle je tako. Pogledajmo, zakaj je to zelo težko.

Stanislava Završnik, hčerka Janeza Berleca - Cahteta, je v knjigi Preveč je bilo solza (samozaložba, Kamnik, 1998, str. 90) zapisala, da je bil njen oče »prvi organizator OF za Tuhinjsko dolino«. Če bi zapisala »med prvimi« bi še ne-

kako šlo. Vodilno vlogo na tem območju sta imela komunistični funkcionar Tomo Brejc - Pavle in Marijan Dermastia, ki sta na Kamniškem že maja 1941 ustanovila »vojno-revolucionarni komite«. Vsekakor sta bila ta dva in še nekaj drugih intelektualno jedro organiziranja, ne pa Janez Berlec - Cahte. Ta je bil »le« eksekutor, izvrševalec. Zgovorno je tudi, da so Berleca komunisti po vojni in vse do danes skrivali. V literaturi se komaj pojavlja. V resnici pa je bil kot izvrševalec »politike« partijskih voditeljev (Brejca in Dermastie) izjemno pomemben.

Konec marca 1942 je Tomo Brejc na Veliki Lašni sprejel Janeza Berleca v partijo. Takrat so ga tudi nastavili za političnega komisarja v 2. četi Kamniškega bataljona, kot piše v Kamniškem zborniku, št. 7, 1961 (str. 69–70). Tam na strani 366 tudi piše: Na Lokah na hiši št. 5 Janeza Berleca, ki je bil »prvi sekretar OF za Tuhinjsko dolino«, so kamniški borci let 1949 odkrili spominsko ploščo. V hiši se je julija 1941 sestal prvi štab kamniških partizanov. Cahte naj bi bil torej »prvi sekretar«, ne pa »prvi organizator OF«. Pod pojmom »prvi organizator OF« se skriva zmeda komunistov, saj naj bi po njihovem to, termin OF torej, pomenilo, da je Cahte prvi organiziral partizanščino oziroma upor proti okupatorju v Tuhinjski dolini. Ampak to je malo pomembno.

Vsekakor je bil junija 1942 politični komisar 2. čete Kamniškega bataljona.

Govorica nagrobnikov

Ali je le naključje, da so Cahteta neka-ko skrivali celo sorodniki na nagrobnih ploščah. Obstajata dve, tista na kamniških Žalah, kjer je Berlec (1911–1956) z ženo Ano (1914–1997) pokopan, in tista ob cerkvi na Lokah v Tuhinju, kjer je še en nagrobnik Berlec – Cahtetovih. Cahte je bilo domače ime domačije v hribu nad Lokami, kjer je družina Janeza Berleca živel do vojne. Na nagrobniku v Kamniku je ob imenu Janez Brlec (brez eja) pripisan vzdevek Nace, na Lokah pa je z obliko Berlec (torej z ejem) napisano tudi ime domačije: Cahtetovi.

Da so v Kamniku »skrivali« Janeza Berleca - Cahteta, posebej zgovorno pričuje že omenjeni Kamniški zbornik. Zvezek je zajeten, ima 390 strani in v celoti so ga namenili prikazu partizanstva in komunizma med vojno na širšem kamniško-domžalskem območju. Berleca so le mimogrede omenili na treh ali štirih mestih. To je prav nerazumljivo glede na to, kaj vse je Berlec med vojno v Tuhinjski dolini počel. No, seveda, prav zato so ga zamolčali, da bi s tem posredno prikrili tudi pravo naravo partizanstva, to je neverjetne obsežnosti partizanskih zločinov (tudi) tu.

S konjem in nemško zastavo

Zapis je nastal po poizvedovanju pri mnogih resnih ljudeh v zahodnem delu Tuhinjske doline v daljšem obdobju (sam sem le posrednik podatkov in urednik prispevka). Gremo »po vrsti«, čeprav se bom dogodkov le dotaknil, saj je njihova celota nekaj bistveno obsežnejšega od tega kratkega prispevka.

Eden glavnih partizanov v Tuhinjski dolini je bil Janez Berlec - Cahte. Doma je bil na Lokah v Tuhinju. Ko je hodil v šolo, je bil odličnik. Starši so bili verni. Kmetiji nad Lokami se je reklo pri Cahtetu. Pred vojno je bil lesni trgovec, posedoval je večjo kmetijo. Med vojno je igral čudno vlogo, ki še ni raziskana. Ko so prišli okupatorji, jih je šel s konjem in nemško zastavo pozdravit. Komunisti so Nemce slovesno sprejeli, ker je takrat še veljala koalicija Hitler-Stalin. To je bilo še pred napadom Hitlerja na Sovjetsko zvezo. Po tem napadu je Stalin zahteval, da vsi komunisti stopijo na stran Rusije.

Internacija kot rešitev?

Domačini in izseljenci so ga dolžili sodelovanja z Nemci. »Sestajali so se v kraljevi koči v Kamniški Bistrici, da so skupno načrtovali poboje. Ljudi so tako zmešali, da še zdaj ni dobro, in ne vemo, kdaj bo dobro. Zato se o njem molči. Ljudem ni razumljivo, zakaj so se Smonkarski pred požigom in pomorom na Livku /Bela Peč nad Selami pri Kamniku/ umaknili na štajersko stran. Ni jim razumljivo ravnanje Nemcev, ki so bili tako strogi ter kruti do Livkovih in Brlečevih, ki so jih z otroki vred postrelili in zažgali, da so Berlečevo ženo, ki so jo sicer zaprli v Kamniku, po dveh tednih izpustili domov. Polno vprašanj se postavlja tudi okrog njegovih otrok, ki so jih Nemci z internacijo pravzaprav rešili? V župniji Sela pri Kamniku se govori, da je tajnica na nemški strani od Janeza Berleca - Cahteta dobivala pošto, kateri ljudje so nevarni. Da je Berlec pošiljal pisma Nemcem v Kamnik po neki kurirki in tako igral dvojno vlogo. So to le govorice?« To so besede poznavalca te teme.

Grob Berlečevih na Lokah

Berlec je ubogljivo in predano uresničeval navodila revolucionarjev, ki so jih dobivali od vodij komunistične partije, ti pa od kominterne iz Sovjetske zveze. Po teh in podobnih navodilih je Cahte deloval v Tuhinjski dolini in bližnji okolici. Tako je 8. decembra 1943 zgorela šola na Selih ter 17. februarja 1945 župnišče in Marijin dom. Berlečevi partizani so požgali še šole v Nevljah pri Kamniku, Zgornjem Tuhinju, Stranjah, na Lokah v Tuhinjski dolini in v Motniku. Porušili so župnijsko cerkev v Šmartnem in požgali dvorec v Špitaliču.

Nepopisno opustošenje

To so le trije stavki s podatki, ki skrivajo nepopisno opustošenje narodne kulturne dediščine. Vsak podatek bi zahteval posebno študijo. Kdo bi rekel, da so komunisti zmagovalci pri resnici, ker tovrstnih študij ni mogoče napisati. Od takrat je preteklo 75 let, ljudi so ali ubili, ali so umrli, ali so jih povsem zastrašili. V arhivih in »enciklopedijah« pa takih podatkov ni. Neizprosno dejstvo je, da niso ne zmagovalci ne poraženci, ampak največji zločinci v slovenski zgodovini, o čemer dovolj zgovorno pripovedujejo že te drobne omembe »dogodkov«.

Prve umore so tudi v zahodnem delu Tuhinjske doline storili partizani, ne Nemci. Zanje je bil odgovoren Janez Berlec - Cahte. Ljudje so povedali, da je partizanski poveljnik Janez Berlec dal Jakoba Poljanška, Plahutnikovega očeta, iz vasi Markovo pri Vrhpolju pri Kamniku ubiti na domu 23. maja 1942 (na binkošti).

Psevdokomunisti

Kot lahko beremo v prvem zvezku knjige Matije Škerbca Krivda rdeče fronte (Cleveland, 1954, str. 127), je vso družino, ko so partizani vdrl v hišo Plahutnikovih, objel smrtni strah. Berlec je zahteval, da naj pride gospodar Jakob Poljanšek. Ko se je predstavil, mu je Berlec rekel: »Danes boš torej krepnil.« Gospodar je milo prosil, naj ga pustijo živeti, ker je pripravljen dati partizanom vse svoje premoženje. Berlec pa mu je odgovoril: »Seveda, to bi vsak storil. Saj boš tako in tako dal vse, a se boš vseeno stegnil.«

Jakob Poljanšek je nato moral prinesiti komunistom vse, kar je imel v hiši: denar, živež in obleko. Tudi pri tem nazorno vidimo, da je šlo le za psevdokomuniste, še veliko huje, za roparje in morilce. Ko je to naredil, so ga pred vso družino ustrelili. Rod izhaja iz Poljane, imeli so leseno hišo. Bili so zelo pobožni. Oče je bil vsak dan pri maši, prav tako hči. Eden od sinov se je priženil k Sp. Smonkarju, drugi h Klemencu, tretji k Plahutniku. ■

Nadaljevanje prihodnjič